

گزارش‌های توجیه فنی اقتصادی با چه رویکردی تدوین می‌شوند

از عنوان تا محتوا

در بر می‌گیرد.

اما آن‌چه در این میان مغفول مانده است، تفاوت قابل توجه میان مبانی، معیارها و شاخص‌های مورد توجه در ارزیابی «اقتصادی» و «مالی» است. بطوری که اغلب «گزارش‌های توجیه فنی- اقتصادی» تهیه شده علی‌رغم دارا بودن عنوان «اقتصادی» تنها به وجوه مالی طرح پرداخته و از بررسی زوایای اقتصادی طرح که از اهمیت خاصی برخوردار است، چشم‌پوشی می‌کنند. آن‌چه در این نوشتار به آن خواهیم پرداخت، بررسی دقیق ارزیابی «مالی» و «اقتصادی» و مقایسه آن‌ها با یکدیگر با استفاده از ویژگی‌های نرم افزار کامفار می‌باشد.

الف: ضرورت ارزیابی طرح‌های تولیدی

احداث و اجرای یک طرح تولیدی علاوه بر منابع مالی که در ابتدا صرف ساخت می‌شود، در ادامه کار نیز که دوران تولید است، همچنان نیازمند حمایت‌ها و مراقبت‌های مادی و مدیریتی است. ادامه حیات یک طرح می‌تواند دارای پیامدهای بسیار مثبت و یا منفی در اقتصاد ملی و منطقه‌ای باشد؛ ممکن است یک طرح با آثار شدید مخرب زیست‌محیطی و یا ایجاد تغییرات فرهنگی شدید زیان‌بار و غیر قابل جبران همراه باشد. هم چنین ممکن است عدم سودآوری طرح موجب ورشکستگی صاحبان سرمایه، متضرر شدن موسسات تامین مالی و حتی خروج سرمایه‌ها به بخش‌های دیگر اقتصاد و یا خروج از اقتصاد ملی شود. عدم توجه به این آثار و چشم‌پوشی از ارزیابی واقعی آن‌ها پیش از آغاز بکار طرح، می‌تواند موجب هدرروی منابع مالی و انسانی گردد.

از این رو ضروری است تا با ارزیابی دقیق اقتصادی و مالی طرح‌ها پیش از اجرای آن‌ها، مانع از بوجود آمدن چنین معضلاتی شویم. همچنین با شناسایی نقاط بحرانی در هر طرح و استفاده از ظرفیت‌های موجود در متغیرهای حیاتی طرح، موجبات رشد و بالندگی اقتصادی را فراهم کنیم.

ب: مبانی، معیارها و شاخصه‌های ارزیابی مالی

آن‌چه در ارزیابی مالی یک طرح مورد توجه قرار

اقتصاد ایران در سال‌های اخیر شاهد افزایش چشمگیر درآمدهای نفتی بوده و همین مساله منجر به رشد قابل توجه بودجه‌های عمرانی و تسهیلات قابل ارایه به تولیدکنندگان در قالب‌های مختلف شده است که از آن جمله می‌توان به تخصیص ۳ میلیارد دلاری اعتبارات حساب ذخیره ارزی به بخش خصوصی در سال جاری اشاره کرد.

آنچه در این میان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار شده، روش و مدلی است که بتواند به ارزیابی، سنجش و

در ارزیابی مالی دیدگاه سرمایه‌گذار و سهامداران طرح اهمیت دارد اما منطق اقتصادی حکم می‌کند که اجرای یک طرح از دیدگاه اقتصاد ملی نیز مورد ارزیابی قرار گیرد. ممکن است اجرای یک طرح علی‌رغم سودآوری، با اهداف و سیاست‌گذاری‌های کلان تدوین شده برای اقتصاد آن منطقه ناسازگار باشد

رتبه‌بندی طرح‌های پیشنهادی پرداخته و تصمیم‌سازان را در این مسیر یاری نماید.

هم اکنون آنچه بعنوان ملاک ارزیابی و تصمیم‌گیری مورد توجه قرار می‌گیرد، گزارش‌هایی است که توسط مراکز مختلف تهیه شده و تحت عنوان «گزارش توجیه فنی- اقتصادی» به سازمان‌های مسوول ارایه می‌شود که این سازمان‌ها طیف وسیعی از کلیه بانک‌ها، موسسات اعتباری کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، شورای اقتصاد و ... را

می‌گیرد، بررسی زوایا و خصوصیات مالی و تجاری طرح مورد نظر می‌باشد. در ارزیابی مالی، منافع و هزینه‌های طرح از دید سرمایه‌گذاران، سهامداران و یا تامین‌کنندگان مالی طرح مورد محاسبه قرار می‌گیرد. از این روست که کلیه درآمدهای طرح (ناشی از فروش محصولات) به عنوان جریان‌های ورودی یا مثبت و کلیه هزینه‌های طرح به عنوان جریان‌های خروجی یا منفی در نظر گرفته می‌شوند

هم چنین تسهیلات اعطایی و آورده سهامداران به طرح از دید طرح به عنوان جریان مثبت و در مقابل، اقساط و هزینه‌های مالی مترتب بر تسهیلات و سود سهام نیز بعنوان جریان‌های منفی ثبت می‌شود. در همین حال، این موضوع از دید تامین‌کنندگان مالی و سهامداران بالعکس خواهد بود.

موضوع بسیار حیاتی که در ارزیابی مالی بعنوان پایه ارزیابی مورد توجه قرار می‌گیرد، این است که کلیه داده‌ها و ستانده‌های طرح بر اساس قیمت‌های حسابداری یا مالی ثبت و مورد محاسبه قرار می‌گیرند.

بطور مثال اگر یک واحد تولیدی در ایران از بنزین بعنوان ماده اولیه تولید (اصلی یا کمکی) استفاده کند در ارزیابی مالی آنچه ثبت می‌شود، قیمت فروش رایج بنزین در بازار است که برخوردار از پارانته خواهد بود یا اگر محصولات طرح مشمول قوانین خاص قیمت‌گذاری در اقتصاد باشد- بطور مثال جزو نهاده‌های کشاورزی محسوب شود- و سقف قیمتی برای آن تعیین شده باشد در این صورت در ارزیابی مالی آنچه اهمیت خواهد داشت، همین قیمت‌های مالی یا حسابداری خواهد بود. از این رو یکی از نقاط قابل تامل در ارزیابی مالی این است که نتایج مبتنی بر قیمت‌های حسابداری و مالی است و لزوماً نشان دهنده کارکردها و آثار اقتصادی طرح نمی‌باشد.

یکی دیگر از مولفه‌های اساسی در ارزیابی یک طرح، نرخ تنزیل یا حداقل نرخ جذب‌کننده می‌باشد. این نرخ در واقع نشان دهنده هزینه فرصتی است که سرمایه‌گذار یا سهامدار با سرمایه‌گذاری در طرح مذکور با آن روبروست. در تحلیل مالی این نرخ - که نوعی ترجیح زمانی محسوب می‌شود - بر اساس ذهنیت و

ترجیحات شخص سرمایه‌گذار و سهامداران تعیین می‌شود.

ج: مبانی، معیارها و شاخصه‌های ارزیابی اقتصادی

در تحلیل و ارزیابی مالی یک طرح، تنها آن چه اهمیت دارد دیدگاه سرمایه‌گذار و سهامداران طرح است اما منطق اقتصادی که بر تدوین و اجرای سیاست‌های اقتصادی صحنه می‌گذارد حکم می‌کند که اجرای یک طرح از دیدگاه اقتصاد ملی و ملاحظات اجتماعی و از زاویه دیدی بسیار وسیع‌تر مورد ارزیابی قرار گیرد. این مساله کاملاً قابل درک و توجیه است، چرا که ممکن است اجرای یک طرح در یک منطقه علیرغم سودآوری، با اهداف و سیاست‌گذاری‌های کلان تدوین شده برای اقتصاد آن منطقه سازگار نبوده و باعث تخصیص‌های نابهینه گردد. فرض کنید که در چارچوب سیاست‌های آمایش سرزمین و توسعه صنایع انرژی‌بر، منطقه ویژه معادن و فلزات در نزدیکی بندر شهید رجایی و شهر بندر عباس احداث گردیده و مقرر شده است تا در این منطقه با توجه به امکان استفاده از انرژی ارزان قیمت حوزه پارس جنوبی، صناعی همچون آلومینیوم و فولاد استقرار یابند که انرژی‌بری بالایی داشته و امکان صادرات آن‌ها به بازارهای خارجی نیز وجود داشته باشد

ضمن آن‌که فناوری‌های تولید در آن حداقل استانداردهای زیست محیطی را حفظ نماید.

حال فرض کنید در چنین شرایطی یک سرمایه‌گذار تقاضای خرید زمین جهت احداث یک واحد تولید پارچه و پوشاک در این منطقه را داشته باشد هر چند ممکن است طرح مذکور از نگاه خرد دارای سودآوری و یا اشتغال‌زایی مناسبی باشد اما قطعاً احداث چنین واحدی با سیاست‌های کلان تدوین شده برای این منطقه سازگار نیست ضمن آنکه صادرات پارچه و پوشاک به بازارهای خارجی نیز در شرایط کنونی امری بعید محسوب می‌شود. بنابر این ضروری است ارزیابی اقتصادی مورد توجه جدی کارشناسان و مسوولان قرار گیرد. در تحلیل اقتصادی لازم است اثر پروژه بر تولید اقتصاد ملی سنجیده شود. این شاخص از طریق محاسبه ارزش افزوده‌ای که طرح ایجاد می‌کند، سنجیده می‌شود. بنابر تعریف، ارزش افزوده عبارت است از اختلاف میان هزینه تامین مواد اولیه و مجموع درآمدهای حاصل از فروش. هم چنین لازم است آثار توزیعی طرح، یعنی چگونگی توزیع ارزش افزوده میان عوامل مختلف تولید و دولت نیز مورد محاسبه قرار گیرد. هم چنین جهت ارزیابی اقتصادی طرح لازم است تمامی قیمت‌های داده و ستانده طرح مذکور بر اساس

قیمت‌های سایه (اقتصادی) محاسبات گردد. نه قیمت‌های یارانه‌ای و کنترل شده دولتی.

حتی در صورتی که طرح از نیروی انسانی استفاده می‌کند که حداقل دستمزد آن توسط دولت تعیین شده و با این حال نیروی انسانی مورد نظر خدماتی که ارائه می‌دهد کمتر از دستمزدی است که دریافت می‌کند، باید در محاسبات اقتصادی، دستمزد و ارزش واقعی نیروی انسانی مورد نظر، درج شود.

هم چنین تعدیلات ناشی از نرخ تسعیر ارز باید در محاسبات وارد شود. بعبارت دیگر در ارزیابی اقتصادی ضروری است نرخ رسمی ارز کنار گذاشته شود و در بجای آن نرخ ارز در بازار آزاد منظور شود. علاوه بر این لازم است آثار مستقیم و غیر مستقیم اجرای طرح مانند آثار زیست محیطی، تاثیر بر صنایع بالا دستی و پایین دستی، اشتغال، صادرات و واردات مورد ارزیابی قرار گیرد.

یکی دیگر از مولفه‌های موثر در ارزیابی اقتصادی ملاحظه نرخ تنزیل اجتماعی در محاسبات است. یعنی در تحلیل اقتصادی، دیگر ترجیحات زمانی شخصی مطرح نیست و آنچه لازم است مورد توجه قرار گیرد ترجیح زمانی اجتماعی است یعنی وزنی که اجتماع به آینده می‌دهد تا از مصرف حال چشم‌پوشی کند. □